

Megnyitó beszéd

Dr. Martineau születésének 100-dik évfordulója alkalmából.*

Dr. Martineau Jakab nagy szellemével az emlékezet világánál foglalkozni gyűltünk egybe ez uttal az ő születésének 100-dik évfordulója alkalmából. S kiváló örömökre szolgál, hogy papnevelő intézetünk által rendezett ez ünnepélyt én nyithatom meg, a ki szintén szerencsés voltam, 1859-ben, a mikor Londonban voltam, Angliának az újabb korban e kimagasló bölcsészét s az angol unitárius egyháznak egy félszázadon át szellemi vezérét személyesen is megismerni. Elevenen emlékszem, mily szívesen fogadott családjával együtt, a mikor házába beléptem s mint magyarországi unitárius egyházunkból néhai Buzogány Áron barátommal akkor első kiküldöttei, nála bemutatkoztunk. Hallottam őt mint lelkészt egyházi beszédet s mint tanárt előadást tartani s ma is kedves emlékül őrzöm könyveim között „Studies of Christianity« (Tanulmányok a kereszténységről) ezimű művét, a melylyel elbucsuzásomkor megajándékozott s a melyből egy tanulmánya: „A keresztény hit öt pontja“ ezimmel közelebbről anyanyelvünkön is megjelent s közkézen forog.

Mindezek a kedves emlékek ez ünnepélyen megújulnak lelkemben s a mint mondám, örömökre szolgál, hogy ez ünnepélyhez néhány szóval én is hozzá járulhatok. A mi ünnepélyünk, természetesen, nem lehet oly fényes és széleskörű, mint a minővel angol és amerikai testvéreink megünnepelték a Dr. Martineau születésének 100-dik évfordulóját. Mert az ő nagy szellemének fényözönéből hozzánk talán csak tört sugarak juthattak el. De mulasztást követnénk el, ha e tört sugarakat is nem fognók fel s ha gyenge mécsvilágnál és szűkebb körben is nem áldoznánk a nagy férfiú emlékének, a mint ezt hazánk-

* A papnevelő intézet által rendezett ünnepélyen 1905. jun.

ban még budapesti Dávid F. egyletünk tett meg a mult hóban, a mely ünnepélyen szerencsés voltam szintén jelen lenni.

Nem az én feladatom ez ünnepélyen Dr. Martineaut méltatni. Ezt mindjárt megfogja tenni papnevelő intézetünk érdekes dekánya, a ki erre nálamnál annyival hivatottabb, mert ő nemcsak hogy ismerte, hanem évekig ült a nagy mester lábainál, hallgatta előadásait s részben jelen állásában is arra van utalva, hogy a Dr. Martineau bölcészeti és erkölcsi elveivel is behatóan foglalkozzék s azokat papnevelő intézetünk növendékeivel is megismertette, egyházunk közkincsévé tegye. Részemről legyen elég az Önök figyelmét a dekán úr felolvasára felhívni s egyszersmind arra inteni, hogy igyekezzenek az angol nyelvet megtanulni, mert mi unitáriusok gazdagabb forrást, a honnan lelkünk szomját kielégíthessük, nem találunk, mint angol és amerikai testvéreinknél s ezek között különösen a Dr. Martineau műveiben. A hogy ő a hozzá hasonló nagy szellemekkel, mint a minő volt Channing is, a kereszténységet fölfogja és értelmezi, az az alap, a melyen egyedül lehet, ha lehet valaha azt az igaz katolikus azaz közönséges egyházat felépíteni, a melynek szegletköve az Ur Jézus Krisztus, a mely nem lévén hitzikkékhez kötve, az emberek benne különböző hitnézeteik mellett is, mint ugyanazon egy Atya gyermekei, testvéreknek érezhetik s kell is hogy érezzék magokat.

E tekintetben Martineau odáig ment, hogy élete vége felé még az unitárius egyház elnevezése ellen is kifogása volt, nem mintha megszűnt volna unitárius lenni, hanem mivel szerinte sem az unitarizmus, sem más theologiai iskola nem tehető a ker. egyház alapjául. Az az uralkodó nézet, hogy az egyháznak az értelmi gondolkodás által meghatározott formákon kell nyugodni, szerinte, elhomályosítása az eredeti keresztény eszmének és hogy ez a nézet mindenik vallásfelekezethez való tartozandóságot oly feltételekhez kötötte, a melyeket Krisztus nem ismert s teljes ellentétben állanak azokkal az elvekkel, a melyeket Krisztus e végre lefektetett. Martineaunak ezt a felfogását egy időben oly kevésbé értették meg, hogy jóllehet ő korának egyik legélesebb elméjü theologusa volt, a ki minden kérdésnél határozott álláspontot foglalt el, mégis sokan ingadozó és tétovázó gondolkodónak tartották, a ki nem tulajdonít semmi fontosságot a határozott theologiai felfogásoknak. Bizonyára, most sines szükség rá, hogy

Martineauval szemben nyilvánult ezt a félreértést eloszlatni igyekezzünk. Magától eloszlik ez. Mert senki sem helyezett oly nagy súlyt a kérdések tiszta felfogására és megértésére és senki sem munkált erre komolyabban, mint Martineau; de ő belátta, hogy a gondolatnak leghatározottabb és minden kételyen felül álló formái is alá vannak vetve az átalakulásnak, a módosulásnak az emberiség haladásával s míg a theologiai rendszerek feltűnnek és elenyésznek, a ker. vallás szellemi jellemvonásai érintetlen maradnak. Pál apostol szavaival élve, az ismeret eltűnik, de a hit és szeretet megmaradnak.

A hitezikkekre nézve elfoglalt álláspontja szolgáltatott okot egy más félreértésre is Martineauval szemben, t. i. hogy ő minden pozitív hit nélkül, csupán a megszorító korlátok eltávolítását elégnek tartotta volna arra, hogy ily módon egy egyházat lehessen formálni. E félreértés eloszlatására saját szavait idézem: „Senki sem veti meg annyira, mint én azt a felfogást, hogy állítsunk egy egyházat tisztán „a szabad vizsgálódás” alapjára. Senki nálamnál mélyebben nem érzi, hogy minden kegyes életnek első ténye és minden keresztény egyesülésnek elengedhetetlen feltétele önakaratunknak zabolázása. Azonban az individualismus elleni tiltakozásnak két módja van. Megteheted ezt velem szemben úgy, hogy kézen fogva vezetsz vissza engem magaddal a vitatkozás boszus küzdteréről az isteni közösség benső összhangjába, a hol a lélek és lélek közötti különbségek sérelem nélkül elenyésznek és egyikünk lelke nem kell hogy a másiknak, hanem csak Istennek rendelje alá magát mindkettő. Vagy a dolgok dogmatikai üstökébe markolva, megkisérelheted, hogy egyéni hitemben megszegyenitve, a te individualismusodban visszavonulást ajánlj nekem, ha abban jól találhatom magamat, de ha nem, legyenek elkészülve az én individualismusomat megsíratni és az emberiség gonoszsága felett elmélkedni. Az utóbbi az önbíráskodás útja, a mely által a gyöngébb individualitások az erősebb által egyszerűen elnyomatnak s egyik sem emelkedhetik magasabb légkörbe. Az előbbi előttem az Isten saját szelleme által jelölt útnak látszik, a mely által a mi elfogult gondolkozásunkból kiragadva az élő testvériségbe vonz. Vallási egyesülést nem lehet úgy létrehozni, mint egy vasuti kiegyezést üzleti számítások alapján, hanem a különböző gondolatoknak a mindent felfogó kegyesség egy bizonyos

medrébe való önkéntes elmerülés által.“ Ehez képest Martineau egy egyházat így határozott meg:

„A keresztény vallás egy isteni kijelentés az embereket öntudatos egységbe hozni a Legszentebbel, a fiu által az Atyával: egy egyház egy arra a régre szolgáló intézmény, hogy a kik magokat keresztényeknek tartják, a bűnnek meghalni s jóságban és szeretetben föltámadni segítse a Tökéletes Akaratnak való magok alárendelése által“.

De a mint mondám, nem az én feladatom ez ünnepélyen Dr. Martineaut méltatni. Ezzel tehát a mai ünnepélyt megnyitva, a szót ezennel át is adom tisztelendő dr. Boros György dekán úrnak.

FERENCZ JÓZSEF.

Dr. Martineau Jakab emlékezete.

1805—1905.

Kettő hiján harmincz éve, egy magyar ifju, mérhetlen London tömkelegében kereste az iránytűt, mely a hittudomány nagy tengerén révparthoz juttatná! A világ leggazdagabb könyvtára (British muzeum) közelében, néhány négyzetkilométernyi tér nyugati oldalán, fölismerte az Alma Mater egyszerüen komoly, s keleti éghez szokottnak, hideg és komor homlokát. De mintha nem ez lett volna a központ, hová ajánló levele szólott, még kisebbet keresett a nagy Mindenben. Három fehér kőlépcső vezetett ahhoz is, mint az egész sorban mindenikhez, mégis az idegen ifjut itt fogta el az a szent félelem, a melyet nagy templomok merész ívei alatt érez, mikor a hatalmas orgona megszólal; mély erdő ölében, midőn a nyári hő miatt még a bokor kis dalosa is néma.

Midőn a czélul tűzött legmagasabb csúcsra fölérünk, bármily rövid az ott időzésünk, nem tudjuk feledni, hogy az Olympus az istenek lakozási helye.

Sokszor, s talán mindig inkább meghat, s még meg is rettent, ha, midőn a nagy Jupiter haragos tekintetét keressük, a szelid angyal vagy a gyöngéd Jézus édes mosolyával találkozunk. Inkább örvendenénk a zajnak, mert a magasztos csöndben nem tudjuk eltitkolni reszkető szivünk nyugtalan dobogását!

Dr. Martineau ma is úgy áll előttünk, kik lábainál szent álmélkodással ültünk, mint egy hatalmas kolosszus, melynek alakját a görög művész átlátszónak hitt, mert tiszta, tökéletes fehér márványból metszette, s a melynek szemei előtt nem tudunk mozdulni, mert búvkörébe annyira bevont, mint az a ki az élet kiapadhatlan forrásából hinti ránk a világosság káprázatos szikráit.

Pedig Martineau az érintkezésben meglepően egyszerü, s hihetetlenül gyöngéd volt. Midőn házánál vendégül volt a tanítvány vagy az ismerős, a figyelemben, a fől szolgálásban, a kedélyes társalgásban túltett leányain, a már 73 éves öreg úr. Ha a legtávolabbról jött idegenhez, a magyar ifjuhoz is a régi ismerős hangján szólott, nemcsak azért tehette, mivel már sokakat ismert közülök, kiktől bőven hallhatott az egyházi életéről, a nemzeti politikáról, hanem azért is, mert ő minden ismeretét